

Druga Rzeczpospolita

S Z K O L N A G A Z E T K A Z Z S P
I M . J A N A P A W Ł A I I

E-mail:
zzspzgiierz@op.pl

www.zzsp.miasto.zgierz.pl

Rada Regencyjna do Narodu polskiego

Kiedy pierwszy odzyskaliśmy wolność i ustanowiliśmy do zbliżającego się końca września 1918 roku tymczasową Radę Regencyjną do Narodu polskiego, która ma za zadanie przygotować do wyborów do Sejmu tymczasowego, do czasu powstania Sejmu tymczasowego, do czasu powstania Sejmu tymczasowego, do czasu powstania Sejmu tymczasowego.

Józefowi Piłsudskiemu

W imieniu Rady Regencyjnej do Narodu polskiego, do czasu powstania Sejmu tymczasowego, do czasu powstania Sejmu tymczasowego, do czasu powstania Sejmu tymczasowego.

Aleksander Krawczyk
Józef Ostrowski
Zdzisław Łobodziński
Józef Piłsudski

Niepodległa

Droga do niepodległej Polski

11 listopada stał się datą symboliczną oznaczającą odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku po 123 latach niewoli. Przyjazd Józefa Piłsudskiego do Warszawy i przekazanie mu pełni władzy wojskowej i cywilnej przez Radę Regencyjną zbiegło się przypadkowo w czasie z podpisaniem rozejmu w Compiègne, kończącego działania militarne na frontach I wojny światowej.

10 listopada 1918 r. zwolniony z więzienia w Magdeburgu został Józef Piłsudski. Na dworcu w Warszawie, dokąd przyjechał ok. 7 rano, nie było tłumów, bo jego przyjazd nie był publicznie zapowiedziany. Piłsudskiego witali: regent, ks. Zdzisław Lubomirski, komendant naczelnicy POW Adam Koc i kilka innych osobistości. Piłsudski pojechał od razu, w towarzystwie Koca, na "herbatę" do księcia Lubomirskiego w jego domu przy Frascati. Według wspomnień księżny Marii Lubomirskiej jej mąż przekonywał Piłsudskiego, że "on jeden Polskę zbawić potrafi w tym historycznym momencie". Według relacji księcia (jednej z dwóch) Piłsudski chciał od razu jechać do Lublina, gdzie 6-7 listopada powstał wybitnie lewicowy Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim na czele i Rydzem-Śmigłym jako ministrem wojny. Piłsudski mówił: "Jest to rząd mój, rząd moich przyjaciół". Wysłuchał argumentacji Lubomirskiego, że rząd ten jest partyjny, a nie ogólnonarodowy i powiedział: "Tak, ale jest on na wolnej ziemi". Na to Lubomirski wyraził przekonanie, że lada dzień cała ziemia będzie wolna. Piłsudski mruknął: "No, ja zobaczę".

11 listopada o godzinie 11, w wagonie kolejowym w Compiègne we Francji podpisano zawieszenie broni na froncie zachodnim. Tymczasem już w nocy z 10 na 11 zaczęło się rozbieranie żołnierzy niemieckich w Warszawie. Wówczas Piłsudski osiągnął porozumienie z niemiecką Radą Żołnierską co do ewakuacji 30 000 żołnierzy garnizonu warszawskiego. Doprowadził też do pokojowej ewakuacji reszty wojska niemieckiego z Królestwa, a większość wojsk Ober-Ostu wróciła do Niemiec inną drogą. 11 listopada Rada Regencyjna przekazała Piłsudskiemu dowództwo nad wojskiem polskim i tegoż dnia Warszawa była wolna.

Józef Piłsudski zawsze dążył do niepodległości, często określany jest mianem głównego architekta odbudowującego się po 123 latach niewoli państwa polskiego. Stał się także w pewnym sensie symbolem Drugiej Rzeczypospolitej. Marszałek wzbudzał i nadal wywołuje wiele emocji. Był wielką indywidualnością o ogromnych możliwościach. Po przekazaniu mu władzy przez Radę Regencyjną, został głową państwa jako Naczelnik Państwa, rozpisał wybory do Sejmu Ustawodawczego. W tym czasie wprowadził Polskę na arenę międzynarodową, podjął budowę sił zbrojnych i walkę o granice. 14 grudnia 1922 r. złożył władzę na ręce wybranego przez Zgromadzenie Narodowe prezydenta Gabriela Narutowicza.

Silne państwo było dla niego wartością nadrzędną. Uważał, że tę ideę można będzie zrealizować poprzez zjednoczenie państwa w imię wspólnego dobra, jakim było odrodzone państwo. Wierzył w możliwość skupienia narodu wokół takich wartości. Sam mawiał: „jest Polska i są obowiązki wobec Polski”.

Pomimo, że nieraz jego projekty upadały, potrafił wyciągnąć wnioski i zamieniać je często w sukcesy. Sam kiedyś powiedział, że „być zwyciężonym i nie ulec to zwycięstwo, zwyciężyć i spocząć na laurach to klęska”.

Józef Piłsudski był wielkim kreatorem historycznych wydarzeń, jednocześnie spełniając swoje wielkie wizje i plany. Sprawił, że marzenia, nawet te w skali całego narodu, mogą się spełniać, należy tylko konsekwentnie działać i mocno tego chcieć. A on sam tego chciał....

Przyjazd Józefa Piłsudskiego do Warszawy

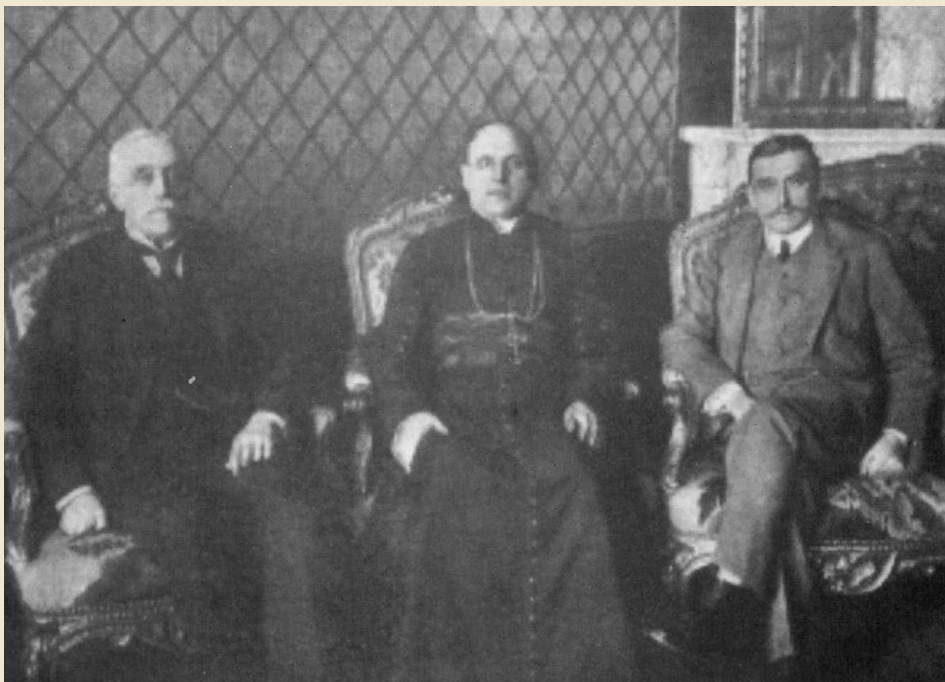
Józef Piłsudski i Ignacy Jan Paderewski

J. Piłsudski wśród żołnierzy

Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 22-416

„Wolność to listopad 1918 roku, społeczeństwo obywatelskie, demokracja - parlamentaryzm i niepodległość; Granice to walka o nie, rok 1920, integralność, konsolidacja państwa; Moc to państwo, armia, polityka zagraniczna, ale także duch i siła; wreszcie Szacunek – dla Polski, dla państwa, dla odmienności i szacunek dla Piłsudskiego, jaki naród polski wyraził podczas uroczystości pogrzebowych” – profesor Uniwersytetu Warszawskiego, Rafał Habielski.

Rada Regencyjna: Od lewej: Józef Ostrowski, Aleksander Kakowski, Zdzisław Lubomirski

Ludzie, którzy budowali Drugą Rzeczpospolitą

Wincenty Witos

(ur. 21 stycznia 1874 w Wierzchosławicach, zm. 31 października 1945 w Krakowie) – polski polityk, działacz ruchu ludowego, trzykrotny premier Rzeczypospolitej Polskiej.

Od 1895 w Stronnictwie Ludowym, w latach 1908–1914 poseł do galicyjskiego Sejmu Krajowego, od 1909 do 1931 wójt Wierzchosławic. Poseł do austriackiej Rady Państwa (1911–1918), od 1914 w PSL „Piast” (prezes ugrupowania w latach 1918–1931) i w Naczelnym Komitecie Narodowym, później w Lidze Narodowej (1917–1918), prezes Polskiej Komisji Likwidacyjnej. Od 1919 poseł na polski Sejm. Trzykrotnie sprawował funkcję premiera (od 24 lipca 1920 do 13 września 1921, od 28 maja 1923 do 14 grudnia 1923 i od 10 maja 1926 do 14 maja 1926), jego rząd został obalony w wyniku przewrotu majowego. W

latach 1929–1930 jeden z przywódców Centrolewu. W 1930 aresztowany przez władze sanacyjne, osadzony w twierdzy brzeskiej, oskarżony w tzw. procesie brzeskim o przygotowywanie zamachu stanu, skazany na 1,5 roku więzienia, udał się na emigrację do Czechosłowacji. Do kraju powrócił tuż przed wybuchem II wojny światowej, po jej rozpoczęciu internowany przez Niemców, odrzucił propozycję utworzenia rządu kolaboracyjnego. Po wojnie powołany na wiceprzewodniczącą Krajowej Rady Narodowej (nie podjął obowiązków), w 1945 prezes nowo powstałego Polskiego Stronnictwa Ludowego

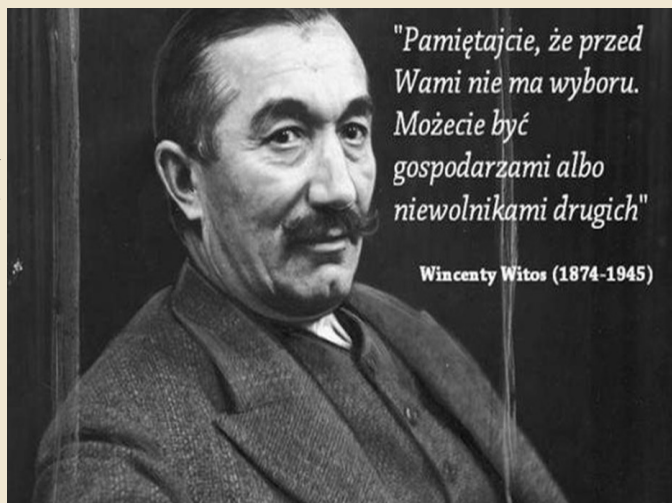
Kłęski na froncie wojny bolszewickiej i nieudane posunięcia gabinetu Grabskiego, skłoniły Radę Obrony Państwa do wysunięcia propozycji utworzenia Rządu Obrony Narodowej, grupującego wszystkie siły parlamentarne. 20 lipca 1920 zdecydowano się wysłać do Wierzchosławic przedstawiciela Rady z propozycją objęcia teki szefa gabinetu Witosowi. Sam opisywał moment przyjazdu wysłannika w następujący sposób:

„Jednego dnia, który nie był ani świątecznym, ani jarmarcznym, a przez to na zgromadzenia nieodpowiednim, zostałem w domu celem orki pod tubin i wywiezienia trochę nawozu w pole. Około godziny trzeciej po południu zwrócił mi uwagę parobek zaznaczając, że jakieś auto zajechało na podwórze domu, zapewne więc do mnie. Roboty nie przerywałem wiedząc, że jak kto ma do mnie interes, to mnie na pewno znajdzie. Nie omyliłem się, gdyż za parę minut przybył na pole oficer, z miną ogromnie poważną, a upewniwszy się, że ma ze mną do czynienia, oświadczył bardzo uroczyście, że przyjeżdża od Naczelnika Państwa, Piłsudskiego i na jego rozkaz, żeby mnie natychmiast przywiózł do Warszawy.”

Rząd Obrony Narodowej został utworzony 24 lipca 1920. Poza podejmowaniem bieżących decyzji, Witos zwracał szczególną uwagę na kwestie morale żołnierzy i społeczeństwa w ciężkich chwilach, gdy Armia Czerwona była coraz bliżej stolicy. Sam premier kilkakrotnie wyjeżdżał na linię frontu (pod Marki, Radzymin, Nasielsk, Modlin i Okuniew). Gdy pojawiły się tendencje separatystyczne w Wielkopolsce, Witos udał się do Poznania, gdzie udało mu się zażegnać niebezpieczeństwo niekorzystnych działań ze strony endecji.

12 sierpnia 1920 Józef Piłsudski złożył dymisję z funkcji Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza na ręce Wincentego Witosy jako premiera, który jednak dymisji tej nie ujawnił.

Po zwycięstwie nad bolszewikami, premier Witos pozostawał nadal aktywny – późnym latem i jesienią 1920 odbył szereg podróży, podczas których spotykał się z przedstawicielami różnych grup społecznych. Odwiedził m.in. Pomorze, Mazowsze, Kujawy, Lwów, Podlasie, Nowogródek, Suwałki, Wołyń i Małopolskę.

Historyk Andrzej Paczkowski o Wincentym Witosie:

„Witos był pierwszym i jednym z nielicznych najwyższych urzędników państwowych Drugiej Rzeczypospolitej, którzy tak często spotykali się z przedstawicielami najróżniejszych grup społecznych z różnych regionów kraju, dając im poczucie bliskości władzy nader często reprezentowanej „w terenie” przez urzędników niekompetentnych, czy nawet wykorzystujących przyznane im uprawnienia niezgodnie z zasadami państwa demokratycznego”.

Odnaczony w 1921 Orderem Orła Białego. Utracił go w konsekwencji wyroku sądowego w procesie brzeskim. Odznaczenie zostało mu formalnie przywrócone w związku z amnestią, na mocy dekretu prezydenta RP, Władysława Raczkiewicza z dnia 31 października 1939, jednak nigdy fizycznie go nie odzyskał. 25 września 2011 prezydent RP Bronisław Komorowski przekazał insygnia Orderu Orła Białego rodzinie Wincentego Witosy.

Józef Piłsudski i Wincenty Witos

Jędrzej Moraczewski

(ur. 13 stycznia 1870 w Trzemesznie, zm. 5 sierpnia 1944 w Sulejówku) – polski premier i minister komunikacji, inżynier kolejowy, kapitan saperów Legionów, działacz związkowy, polityk i publicysta, jeden z przywódców Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej i Polskiej Partii Socjalistycznej.

Inżynier, absolwent Politechniki Lwowskiej. Od 1894 w Galicyjskiej Partii Socjaldemokratycznej (późniejszej Polskiej Partii Socjaldemokratycznej). Poseł do Reichsratu (parlamentu Austrii) w latach 1907–1918. Służył w I Brygadzie Legionów. Minister komunikacji w Tymczasowym Rządzie Ludowym Republiki Polskiej. Od 18 listopada 1918 do 16 stycznia 1919 był premierem RP. W 1920 stanął na czele Wydziału Wojskowego PPS, kierował zarówno werbunkiem do oddziałów ochotniczych, jak i dywersyjnymi poczynaniami na tyłach wojsk radzieckich. Brał również udział w działaniach pod Włocławkiem. W latach 1919–1925 członek Rady Naczelnej, zaś w okresie 1919–1923 członek Centralnego Komitetu Wykonawczego Polskiej Partii Socjalistycznej. Od 1919 do 1926 poseł i wice-marszałek Sejmu. Od listopada 1925 do lutego 1926 pełnił funkcję ministra robót publicznych w rządzie Aleksandra Skrzyńskiego. W maju 1926 współorganizował strajk kolejarzy wspierający Józefa Piłsudskiego. Po przejściu PPS do opozycji, zrezygnował z członkostwa w Radzie Naczelnej PPS, oraz złożył mandat poselski. Po wejściu 2 października 1926, wbrew stanowisku PPS, do rządu Józefa Piłsudskiego jako minister robót publicznych, usunięty w 1927 z tego ugrupowania. W składzie kolejnych rządów Kazimierza Bartla i Kazimierza Świątalskiego jako minister robót publicznych do 28 grudnia 1929. W październiku 1928 przystąpił do PPS – dawnej Frakcji Rewolucyjnej.

Po wybuchu I wojny światowej, znalazł się w tej grupie działaczy PPSD, którzy opowiadali się za poparciem władz austro-węgierskich przeciwko Rosji. Współtworzył oddziały strzeleckie, organizował zbiórki na rzecz powstających polskich oddziałów przy armii austro-węgierskiej. Później służył w I Brygadzie Legionów, gdzie szybko dosłużył się stopnia porucznika, biorąc udział m.in. w walkach na linii Styru i Stochodu. Piłsudski wyznaczył go jednak do prowadzenia działalności politycznej – wszedł w skład Naczelnego Komitetu Narodowego. W maju 1917 został w Warszawie aresztowany za działalność przeciwko Niemcom i Austriakom. Zwolniony z powodu zwołania sesji parlamentu wiedeńskiego (wciąż był posłem). Po aresztowaniu Piłsudskiego i osadzeniu go w Magdeburgu, był jednym z przywódców Konwentu Organizacji A – tajnej struktury powołanej latem 1917 przez Bogusława Miedzińskiego wraz z Moraczewskim i Tadeuszem Kasprzyckim, będącej zakonspirowanym kierownictwem obozu piłsudczykowski. Sprawował także funkcję politycznego kierownika Polskiej Organizacji Wojskowej. Z inicjatywy Moraczewskiego Koło Polskie w parlamencie wiedeńskim uchwaliło 6 sierpnia 1917 wniosek domagający się zwolnienia legionistów internowanych w Szczypiornie^[5]. Był pracownikiem Komisji Słownikowej Tymczasowej Rady Stanu.

Od samego początku postulował doprowadzenie do pełnej niepodległości Polski. W przeciwieństwie do wielu piłsudczyków, działających przedtem w Polskiej Partii Socjalistycznej, konsekwentnie opowiadał się za ideologią socjalistyczną – uważał, że do niepodległości może doprowadzić nie tylko silna, sprawna armia, ale także poparcie szerokich mas społecznych. W jednej z odezw do legionistów pisał:

„Polska Niepodległa musi (...) dać chłopom ziemię, robotnikom warsztat pracy, inteligencji możliwość utrzymania. Musi złamać ustrój kapitalistyczny, zdusić lichwę i wyzysk klasy nad klasą. Wtedy (...) pryśnie fałsz, że Polska to powrót pańszczyzny. Zatriumfuje prawda, że Polska to wolność polityczna, równość społeczna i braterstwo wyzwolonych ludów”.

Z tego powodu organizował wiele spotkań z robotnikami i chłopami, których przekonywał do poparcia Legionów.

Po ogłoszeniu 7 października 1918 niepodległości Polski przez utworzoną przez Niemców Radę Regencyjną, środowiska lewicy niepodległościowej przystąpiły do działania. W nocy z 1 na 2 listopada w mieszkaniu Artura Śliwińskiego ze Stronnictwa Niezawisłości Narodowej na zebraniu działaczy niepodległościowych podjęto decyzję o stworzeniu rządu ogólnokrajowego opozycyjnego wobec środowisk konserwatywnych, zbliżonych do Rady Regencyjnej. Na jego siedzibę wybrano Lublin, z uwagi na liczne oddziały POW stacjonujące w mieście. Rząd grupował przede wszystkim przedstawicieli lewicy – PPS, PPSD oraz PSL „Wyzwolenie”, a na jego czele stanął Ignacy Daszyński (PPS). Program rządu można określić jako lewicowy, ale niekomunistyczny – przemiany miały nastąpić nie w drodze rewolucji, ale reform parlamentarnych. W gabinecie tym Moraczewski został ministrem komunikacji. Funkcję tę pełnił od 6 do 17 listopada 1918. W jednym ze swych pierwszych wystąpień jako minister, powiedział:

„Wojna się kończy. Ale nie z woli tych, którzy ją zaczęli, bo okazało się, że ci właśnie skończyć jej nie potrafią. I oto walą się w proch trony za tronami, zdruzgotana pada tyrania za tyranią, burza rozpętana wyraca tych, co ją wywołali. I dla nas, dla narodu polskiego, bije godzina wyzwolenia z chwilą, gdy runęły te rządy, te władze które trzymały w rozdarciu lud polski. Teraz on ujmuje w swe ręce rząd.”

Moraczewski wszedł także w skład powołanej 28 października 1918 Polskiej Komisji Likwidacyjnej, której celem była likwidacja stosunków państwowo-prawnych łączących Galicję z Austrią oraz utrzymanie bezpieczeństwa i spokoju publicznego do czasu utworzenia niepodległego państwa polskiego.

Rząd Moraczewskiego zaprzysiężony 18 listopada 1918. Od lewej siedzą: Stanisław Thugutt, Jędrzej Moraczewski, Józef Piłsudski, Leon Supiński i Leon Wasilewski

11 listopada z Magdeburga wrócił Józef Piłsudski. Dekretem z dnia 14 listopada powierzył Daszyńskiemu misję tworzenia rządu. Wobec nieudanych negocjacji z przedstawicielami Narodowej Demokracji, Daszyński ustąpił. Na jego miejsce Piłsudski powołał (na wniosek Daszyńskiego) w nocy 17 listopada Jędrzeja Moraczewskiego, który stworzył gabinet będący faktycznie kontynuacją poprzedniego rządu.

W swoich pamiętnikach Daszyński stwierdził jednak, że to on był organizatorem gabinetu Moraczewskiego i przedstawił Józefowi Piłsudskiemu skład rządu.

Piłsudski polecił Moraczewskiemu sformowanie rządu słowami:

„Panie kapitanie, ma pan zostać prezesem ministrów, ale pod dwoma warunkami: pierwszy, by pan nie wkroczał swymi zarządzeniami w jakiegokolwiek stosunki społeczne, drugi [w tym momencie Piłsudski podniósł głos], wypracuje pan w ciągu jednego tygodnia ustawę wyborczą, i to tak, jak gdyby pan miał budować okopy”.

Ignacy Daszyński

(ur. 26 października 1866 w Zbarażu, zm. 31 października 1936 w Bystrzej Śląskiej koło Bielska) – polski polityk socjalistyczny, premier rządu lubelskiego w 1918, publicysta, współzałożyciel PPSD (Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej), później PPS, w 1929 jeden z założycieli Centrolewu. W czasie przewrotu majowego w 1926 poparł Józefa Piłsudskiego, później jednak przeszedł do opozycji. Marszałek Sejmu w latach 1928–1930.

Tuż przed wybuchem I wojny światowej PPSD zawarła porozumienie z PPS – Frakcją Rewolucyjną Józefa Piłsudskiego. Ustalono, iż Polacy w nadchodzącym konflikcie powinni wspierać państwa centralne, dzięki czemu w przyszłości być może powstanie monarchia Austro-Węgry-Polska.

Daszyński opowiadał się za wstępowaniem członków partii socjalistycznej w szeregi polskich oddziałów paramilitarnych, głównie „Strzelca”. Dzięki m.in. jego działaniom organizacje te zostały uznane przez władze austriackie za legalnie działające. W listopadzie 1912 PPS – Frakcja Rewolucyjna i PPSD weszły w skład Tymczasowej Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych. Socjaliści galicyjscy mieli nadzieję wywołać powstanie po wybuchu wojny na terenie Królestwa Polskiego.

W sierpniu 1914, po rozpoczęciu konfliktu, Daszyński założył mundur strzelecki. Na kilka dni (8–14 sierpnia) został zastępcą komisarza wojskowego w Miechowie. Był komisarzem Polskiej Organizacji Narodowej w 1914 roku. Próbował bezskutecznie porwać ludność do walki z carską Rosją. Zaraz jednak powrócił do polityki. Po utworzeniu przez parlamentarne Koło Polskie Naczelnego Komitetu Narodowego, Daszyński wszedł w skład jego Wydziału Wykonawczego. Organ ten zdecydował o utworzeniu Polskich Ochotniczych Sił Zbrojnych, czyli Legionów Polskich. W 1914 roku jako przedstawiciel socjaldemokratów był członkiem sekcji zachodniej Naczelnego Komitetu Narodowego.

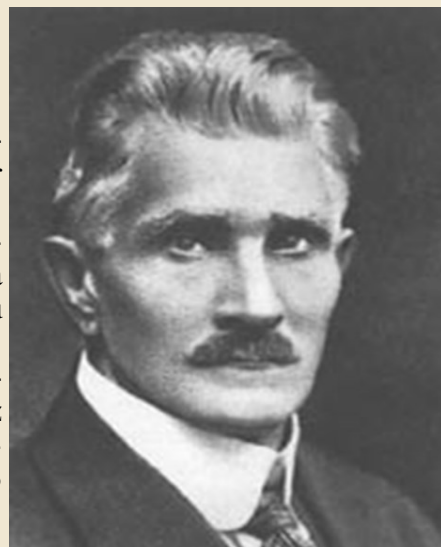
W swoich poglądach był zwolennikiem oparcia Polski o Austro-Węgry. Akt 5 listopada, gwarantujący Polakom powstanie samodzielnego Królestwa Polskiego, oceniał niejednoznacznie. Wyrażał zadowolenie z faktu proklamowania państwowości polskiej, ale uważał, że Akt separował były zabór rosyjski od Galicji. Pomimo tego był jednym z uczestników prac na przyszłą konstytucję tego tworu państwowego. 28 maja 1917 głosował w parlamencie austriackim za wnioskiem PSL „Piaś”, w którym *„Koło Polskie Sejmowe stwierdza, że jedynym dążeniem narodu polskiego jest odzyskanie niepodległej i zjednoczonej Polski z dostępem do morza”*. Pod wpływem kryzysu legionowego i uwięzienia Piłsudskiego w Magdeburgu w lipcu 1917 Daszyński przeszedł do coraz ostrzejszej opozycji wobec Monarchii Austro-Węgierskiej. W parlamencie 22 stycznia 1918 stwierdził, iż Galicja chce wejść do zjednoczonej i niepodległej Polski.

W końcu września 1918 z jego inicjatywy opracowano i uzgodniono z Narodową Demokracją wniosek, który został wniesiony do parlamentu austriackiego 2 października 1918 roku. Domagano się w nim przywrócenia niezawisłego państwa polskiego złożonego z ziem trzech zaborów, własnym wybrzeżem i Śląskiem. Sprawę polską uznano za międzynarodową i postulowano udział Polski w kongresie pokojowym, który „ma sprawę Polski rozstrzygnąć”.

Swą ostatnią mowę wygłosił Daszyński 3 października 1918. Stwierdził wówczas, iż:

„wszyscy Polacy zgodnie oświadczają, że chcą narodowego prawa dla wszystkich trzech zaborów powstałych po gwałcie rozbioru Polski: wszystkie trzy zabory mają być złączone i ogłoszone jako niepodległe państwo, a to zjednoczenie i ta niepodległość musi dojść do skutku na drodze międzynarodowego prawa, na międzynarodowym światowym kongresie pokoju.”

15 października Daszyński wraz z innymi Polakami w parlamencie austriackim uchwalił dokument, w którym członkowie izby złożyli deklarację, że uważają się od tej pory za obywateli polskich. Pod koniec października pojawiły się pierwsze symptomy rozpadu Austro-Węgier. 28 października Daszyński znalazł się w prezydium Polskiej Komisji Likwidacyjnej (z Wincentym Witosem na czele), która miała swą siedzibę w Krakowie, a później we Lwowie. Wprawdzie powołana przez austriackiego i niemieckiego zaborcę Rada Regencyjna próbowała podporządkować sobie Komisję, ale Witosowi i Daszyńskiemu udało się pokrzyżować te plany.

W nocy z 6 na 7 listopada 1918 w Lublinie, na terenach Kongresówki wcześniej okupowanych przez Austrię, powstał Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej, którego premierem został Ignacy Daszyński. W skład gabinetu weszli także m.in. Wincenty Witos, Tomasz Arciszewski, Jędrzej Moraczewski i Stanisław Thugutt. Program rządu przedstawiono w *Manifestie*, który posługując się frazeologią rewolucyjną, wzywał lud, robotników i chłopów, by ujęli władzę w swe ręce i budowali *gmach niepodległej i zjednoczonej Ludowej Rzeczypospolitej Polskiej*. W myśl manifestu wszyscy obywatele mieli otrzymać równouprawnienie pod względem politycznym i obywatelskim, co miało wyrażać się wolnością sumienia, druku, słowa, zgromadzeń, pochodów, zrzeszeń, i strajków. W ramach dążeń do poprawy warunków socjalnych zapowiedziano ośmiogodzinny dzień pracy w przemyśle, handlu i rzemiośle. Postulowano nacjonalizację kopalń i wielkiej własności ziemskiej. Kształt przyszłego państwa polskiego ujęto jako demokratyczną republikę parlamentarną.

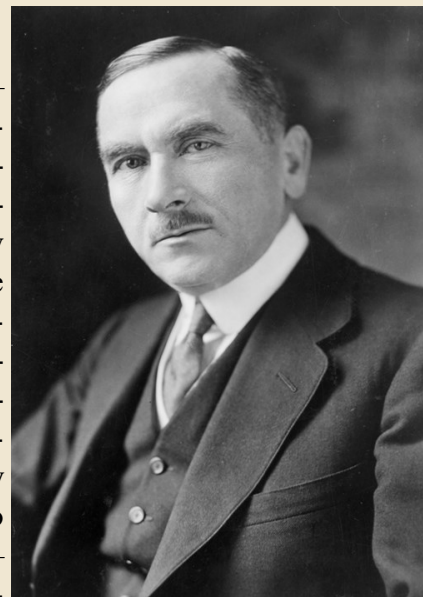
Ostatecznie lubelski rząd pod przewodnictwem Daszyńskiego podporządkował się 14 listopada Józefowi Piłsudskiemu. Tegoż samego dnia Piłsudski polecił Daszyńskiemu sformowanie rządu, zaznaczając jednak, by *wzmocnił skuteczność pracy swego gabinetu przez udział w nim wybitnych sił, niezależnie od przekonań politycznych* i zakazał radykalnych reform społecznych, jako że stanowienie prawa należy do Sejmu Ustawodawczego. Jednakże na skutek oporów prawicy, misja Daszyńskiego nie powiodła się. Trzy dni później podał się do dymisji. Następnego dnia, 18 listopada, w prasie ukazał się list Józefa Piłsudskiego wyrażający Daszyńskiemu *podziękowanie za prawdziwie obywatelską pracę*, której dokonał, by ułatwić powstanie pierwszego rządu Polski. Piłsudski podkreślił, że Daszyński *nie wahał się poświęcić dla dobra sprawy swojej osoby, aby tylko dojść do porozumienia się rozbieżnych czynników*.

W ciągu kadencji Sejmu Ustawodawczego, skupił się przede wszystkim na promowaniu programu socjalistycznego. Opowiadał się za nacjonalizacją części przemysłu – utworzeniem państwowych monopolii, np. węglowego czy spirytusowego. Postulował poprawę warunków pracy i bronił praw pracowniczych, jak również popierał rozwój spółdzielczości i edukację chłopów oraz robotników.

26 kwietnia 1919 doszło do zjednoczenia PPSD, PPS i PPS Zaboru Pruskiego. W jego wyniku utworzono jednolitą PPS. Daszyński wszedł w skład Rady Naczelnej partii i został jednym z jej przewodniczących. Po wybuchu wojny polsko-bolszewickiej, Daszyński opowiadał się za jak najszybszym zawarciem pokoju. Należał do przeciwników powołania Rady Obrony Państwa, określając ją jako *skrót Sejmu*. 24 lipca 1920 wszedł jednak w skład Rządu Obrony Narodowej, obejmując stanowisko wicepremiera (szefem rządu został Witos). Był wówczas zdania, iż dzięki temu krokowi (tj. włączeniu do gabinetu przywódców chłopskich i socjalistycznych), uda się zwiększyć liczbę rekrutów. Po zwycięstwie polskim nad Niemnem, zaczął narastać konflikt pomiędzy Daszyńskim a resztą rządu, zwłaszcza Ministerstwem Spraw Zagranicznych. Socjalistyczny przywódca krytykował obsadę placówek dyplomatycznych i politykę polską na Wschodzie (m.in. plany ofensywy generała Tadeusza Rozwadowskiego). 15 grudnia 1920 Rada Naczelna PPS zwróciła się do szefa rządu o wycofanie Daszyńskiego z gabinetu. Ten ostatni złożył dymisję 18 grudnia. Premier Witos przyjął ją bez entuzjazmu 4 stycznia 1921.

Roman Dmowski

(ur. 9 sierpnia 1864 w Kamionku, zm. 2 stycznia 1939 w Drozdowie) – polski polityk, publicysta polityczny, minister spraw zagranicznych, poseł na Sejm Ustawodawczy RP oraz II i III Dumy. Współzałożyciel Narodowej Demokracji (endecji, ruchu narodowego), główny ideolog polskiego nacjonalizmu. Polski działacz niepodległościowy, postulujący w pierwszym etapie zjednoczenia wszystkich ziem polskich i uzyskanie autonomii w ramach Imperium Rosyjskiego, a później odzyskanie niepodległości w oparciu o sojusz z Rosją i ententą, zaś w opozycji do państw centralnych (w szczególności Niemiec). Związany z ruchem neoslawistycznym. Delegat Polski na konferencję paryską w 1919 i sygnatariusz traktatu pokojowego w Wersalu. Zagorzały przeciwnik polityczny Józefa Piłsudskiego i jego planów rozszerzenia granic II RP zbyt daleko na wschód od linii Curzona poprzez stworzenie państwa federacyjnego – wizji wielowyznaniowej i wielonarodowościowej Polski, twórca inkorporacyjnej koncepcji państwa narodowego, zakładającej polonizację ludności niepolskiej za tą linią.

Ostatnie półrocze przed wybuchem wojny poświęcił w całości wielkiej aktywności politycznej, której celem było przygotowanie ruchu narodowego na rychły konflikt zaborców.

Bardzo dobrze przyjął deklarację złożoną 8 sierpnia 1914 roku w Dumie Państwowej przez swojego przyjaciela i posła Wiktora Jarońskiego, dotyczącą solidarności narodu polskiego z Rosją w jej walce z Niemcami. Napisał o niej później: „Nigdy w życiu żaden nasz krok polityczny tak mię nie ucieszył”.

Od wybuchu I wojny światowej konsekwentnie działał na rzecz klęski Niemiec, utworzył w Warszawie Komitet Narodowy Polski, stojący na gruncie manifestu wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza Romanowa do Polaków z 14 sierpnia 1914. W odpowiedzi na deklarację wodza naczelnego wojsk rosyjskich wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza Romanowa z 14 sierpnia 1914 roku, podpisał telegram dziękczynny, głoszący m.in., że *krwiew synów Polski, przelana łącznie z krwią synów Rosji w walce ze wspólnym wrogiem, stanie się największą ręką nowego życia w pokoju i przyjaźni dwóch narodów słowiańskich*.

Po zajęciu Warszawy przez Niemców wyjechał do Petersburga, gdzie brał udział w pracach komisji polsko-rosyjskiej, mającej ustalić zasady przyszłej autonomii Królestwa. W 1915 roku udał się przez Finlandię i Szwecję na Zachód i rozpoczął akcję na rzecz Polski w stolicach zachodnich państw Ententy. Odrobny podróże do Rzymu i Lozanny. W lutym 1916 roku złożył memoriał na ręce ambasadora rosyjskiego w Paryżu – Izwołskiego, w którym po raz pierwszy wysunął niepodległość Polski jako realny plan polityczny – został on negatywnie przyjęty przez stronę rosyjską. 11 sierpnia 1916 roku za cykl wykładów, otrzymał doktorat honoris causa na Uniwersytecie w Cambridge.

W lipcu 1917 roku rozesłał czołowym przedstawicielom świata politycznego państw zachodnich memoriał pt. „*Problems of Central and Eastern Europe*”, w którym sformułował program terytorialny przyszłej niepodległej Polski. W 1917 roku został prezesem utworzonego przez siebie w Lozannie Polskiego Komitetu Narodowego uznanego przez państwa zachodnie za oficjalne przedstawicielstwo narodu polskiego, którego zadaniem było odbudowanie państwa polskiego oraz sprawowanie opieki cywilnej nad Polakami przebywającymi na terenie państw zachodnich. We Francji, z jego inicjatywy, została zorganizowana 100 tysięczna Błękitna Armia, która po przetransportowaniu wraz z pełnym wyposażeniem do Polski, stała się podstawą odradzającego się Wojska Polskiego w trudnym okresie walk o granice.

Na początku 1919 Roman Dmowski został Delegatem Pełnomocnym Polski na konferencję pokojową w Paryżu. 29 stycznia wygłosił na posiedzeniu Rady Dziesięciu, 5-godzinne exposé dotyczące całości polskich żądań (które sam przekładał od razu na język angielski i francuski, gdyż nie ufał obcym tłumaczom, którzy wcześniej niedokładnie tłumaczyli jego słowa). Zdaniem niektórych komentatorów, zaimponował słuchaczom umiejętnością improwizacji, logiką wywodu i znajomością tematu.

W trakcie konferencji działalność Dmowskiego, równoległe z działaniami powstańczymi i wojennymi w kraju, odegrała kluczową rolę w kształtowaniu granic Polski. Po przyjeździe do Paryża Paderewskiego, który jako premier objął główną rolę w negocjacjach, Dmowski zszedł chwilowo na drugi plan, działając przez jakiś czas w komisji do spraw Ligi Narodów.

28 czerwca 1919 w sali zwierciadlanej Wersalu, Dmowski wraz z Paderewskim podpisali traktat wersalski, przywracający formalnie Polskę na mapę Europy. Rokowania te doprowadziły do uznania Polski z Wielkopolską i Pomorzem Gdańskim, nakazania referendum na Warmii, Mazurach i Górnym Śląsku oraz ustanowienia Wolnego Miasta Gdańska. 10 września Dmowski podpisał także traktat pokojowy koalicji z Austrią w Saint-Germain.

Dmowski był zwolennikiem inkorporacyjnej koncepcji wschodniej granicy Polski, pozostającej w opozycji do federacyjnych planów Piłsudskiego. Ostatecznie wizja postulowanych przez Dmowskiego granic w sporej części pokrywała się z granicami II RP. Również, po fiasku koncepcji federalistycznej, ostatecznie zrealizowana została idea inkorporacji ziem wschodnich.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1919 roku został wybrany posłem na Sejm Ustawodawczy z ramienia Związku Ludowo-Narodowego. Z powodu bardzo ciężkiego zapalenia płuc przebywał w Algierze na kuracji, z której wrócił do Polski dopiero w maju 1920 roku. W czasie inwazji bolszewickiej był członkiem Rady Obrony Państwa. W sierpniu 1920 roku przeniósł się do Poznania a dwa lata później kupił rezydencję z majątku Chłudowo pod Poznaniem, gdzie mieszkał do 1934 roku. Od 27 października do 14 grudnia 1923 roku był ministrem spraw zagranicznych w gabinecie Wincentego Witosa. Było to jedyne stanowisko rządowe w jego karierze politycznej^[48].

Po zdelegalizowaniu przez rząd sanacyjny OWP wzmógł swoją aktywność. Odgrywał decydującą rolę w przemianach organizacyjno-personalnych SN w latach 1934–1935. W 1934 roku sprzedał swoją posiadłość pod Poznaniem i przeniósł się do Warszawy. Zamierzał napisać wielkie dzieło podsumowujące doświadczenia kultury narodów europejskich, którego ostatecznie nie ukończył – ukazały się jedynie fragmenty.

Po udarze mózgu, który przeszedł w 1937 roku, zamieszkał u swoich przyjaciół we wsi Drozdowo na Podlasiu. Po wigilii w 1938 roku doznał kolejnego ataku, częściowego paraliżu i ponownego zapalenia płuc. Zmarł w nocy z 1 na 2 stycznia 1939 roku w Drozdowie.

Do końca pozostał niekwestionowanym liderem Narodowej Demokracji. Pochowany został w grobie rodzinnym na cmentarzu Bródnowskim w Warszawie. W jego pogrzebie, według źródeł sanacyjnych, nieprzychylnych Dmowskiemu, wzięło udział 100 tysięcy osób. Zdaniem organizatorów, w pogrzebie mogło wziąć udział nawet 200 tysięcy osób, co czyniłoby go jedną z największych manifestacji narodowych okresu międzywojennego.

Ignacy Jan Paderewski

Herbu Jelita (ur. 6 listopada/18 listopada 1860 w Kuryłówce, zm. 29 czerwca 1941 w Nowym Jorku) – polski pianista, kompozytor, działacz niepodległościowy i polityk. W 1919 roku sprawował funkcje premiera i ministra spraw zagranicznych RP^[1]. Paderewski był absolwentem Instytutu Muzycznego (później-szego Konserwatorium Warszawskiego)^[2]. Otrzymał m.in. Order Orła Białego, francuski Krzyż Wielki Legii Honorowej oraz tytuł Rycerza Wielkiego Krzyża Orderu Imperium Brytyjskiego.

Na zlecenie Paderewskiego w 1908 roku rzeźbiarz Antoni Wiwulski wykonał pomnik upamiętniający zwycięstwo wojsk polskich w bitwie pod Grunwaldem. Monument został odsłonięty w 1910 roku w Krakowie, w obecności ponad 150 tys. osób. Paderewski wygłosił wówczas przemówienie o charakterze niepodległościowym.

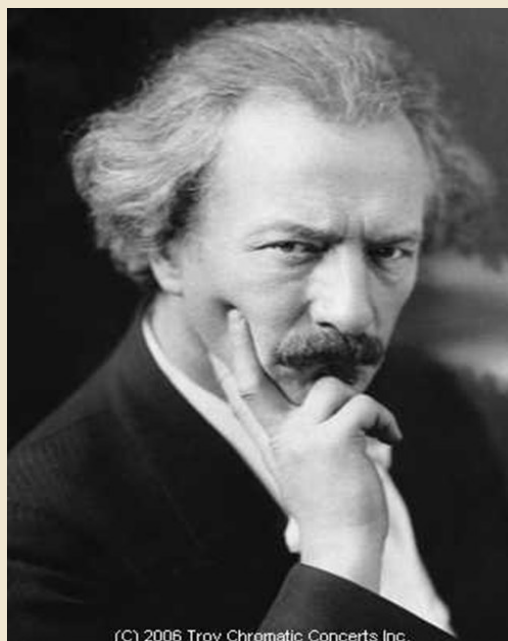
Po wybuchu I wojny światowej zaczął prowadzić szeroko zakrojoną działalność dyplomatyczną na rzecz Polski i Polaków, wykorzystując swą popularność na Zachodzie. Paderewski zbierał m.in. fundusze na pomoc ofiarom wojny i był jednym ze współzałożycieli komitetów pomocy Polakom w Paryżu i Londynie. W 1915 roku wraz z Henrykiem Sienkiewiczem założył w Vevey Szwajcarski Komitet Generalny Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce. W tym samym roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych, gdzie kontynuował swą działalność. Przed każdym ze swoich występów przemawiał na temat postulowanej przez niego niepodległości Polski. W krótkim czasie udało mu się zbliżyć do doradcy prezydenta Wilsona, Edwarda House'a. Później spotkał się z samym prezydentem, któremu w styczniu 1917 roku przekazał memoriał na temat Polski. Być może z tego powodu sprawa polskiej niepodległości znalazła się w słynnych 14 punktach Wilsona. W sierpniu 1917 roku został przedstawicielem na USA Komitetu Narodowego Polski z Romanem Dmowskim na czele.

Po powrocie do kraju Józefa Piłsudskiego i powierzeniu przez niego misji formowania rządu Jędrzejowi Moraczewskiemu, również i Paderewski powrócił do Polski. 25 grudnia 1918 roku pojawił się w Gdańsku, skąd następnie udał się do Poznania. Jego przybycie do stolicy Wielkopolski i entuzjastyczne przywitanie stało się impulsem do wybuchu zakończonego sukcesem powstania. Po przyjeździe do Warszawy, Paderewski spotkał się z Piłsudskim i podjął się roli mediatora pomiędzy nim a obozem Dmowskiego. 16 stycznia 1919 roku został premierem, pełniąc również funkcję ministra spraw zagranicznych.

Wraz z Romanem Dmowskim jako delegat pełnomocny reprezentował Polskę na konferencji pokojowej w Paryżu, zakończonej podpisaniem traktatu wersalskiego, kończącego I wojnę światową. W tym czasie wsparł gen. Tadeusza Rozwadowskiego w jego planach tworzenia Legionu Amerykańskiego, który miał walczyć w Polsce z bolszewikami. W wyniku tych działań powstała polsko-amerykańska Eskadra Lotnicza im. Tadeusza Kościuszki. Paderewskiemu nie udało się zrealizować wszystkich założeń strony polskiej, jednak dał się poznać jako sprawny negocjator i dyplomata. Pomimo tego jego bezpartyjny rząd był krytykowany w kraju zarówno przez lewicę, jak i prawicę. Paderewski wiedział, iż jego gabinet ma charakter tylko i wyłącznie przejściowy, dlatego w grudniu 1919 podał się do dymisji. Następnie wyjechał do Szwajcarii, aby odpocząć od polityki.

Powrócił jednak do Polski w kulminacji wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku. Został wysłannikiem rządu polskiego do Ligi Narodów. Wkrótce jednak zrezygnował z tej funkcji w 1921 roku.

W 1922 roku wyjechał ponownie do USA, gdzie powrócił do koncertowania. Za odbycie trasy koncertowej po Stanach udało mu się zarobić 500 tys. dolarów, sumę jak na owe czasy astronomiczną. Później zajął się także działalnością charytatywną (w 1932 roku na występ Paderewskiego w Madison Square Garden przybyła rekordowa liczba widzów – 16 tys., a dochód z tego koncertu artysta przeznaczył na bezrobotnych amerykańskich muzyków). W tym czasie otrzymał wiele tytułów i odznaczeń, m.in. tytuł lordowski od brytyjskiego monarchy Jerzego V.

Po śmierci Piłsudskiego w 1935 roku Paderewski współtworzył tzw. Front Morges. Organizacja ta, opozycyjnie nastawiona wobec polskiego reżimu autorytarnego, miała charakter centroprawicowy, a jednym z jej głównych założycieli był generał Władysław Sikorski. Front Morges domagała się demokracji życia politycznego w kraju, ale również postulowała wybór Paderewskiego na prezydenta Polski.

26 maja 1939 przeszedł zawał serca przed planowanym koncertem w Nowym Jorku, na który zostało wyprzedanych ok. 16 tys. biletów.

Po wybuchu II wojny światowej Paderewski wszedł w skład władz Polski na uchodźstwie. Został przewodniczącym Rady Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie, która stanowiła substytut Sejmu na emigracji. We wrześniu 1940 roku, mimo podupadającego zdrowia, udał się raz jeszcze do USA, by działać na rzecz Polski. Spowodował między innymi uzyskanie przez rząd Sikorskiego kredytów na uzbrojenie Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. W czasie II wojny światowej jego nazwisko naziści niemieccy umieścili na liście wrogów III Rzeszy tzw. Czarnej Księdze.

Paderewski zmarł na zapalenie płuc 29 czerwca 1941 roku o jedenastej rano, w pokoju hotelowym Hotelu Buckingham na Manhattanie. Następnego dnia premier Rządu RP na uchodźstwie i Naczelnny Wódz gen. Władysław Sikorski wydał rozkaz nr 11, w którego ostatnich słowach napisał:

„Naród polski okryty głęboką żalobą po pamięci I. J. Paderewskiego traci z Jego odejściem od nas na zawsze jednego z największych swych duchów przewodnich. Cześć Jego pamięci! Rozkaz niniejszy odczytać przed frontem oddziałów i na pokładach okrętów Rzeczypospolitej Polskiej”.

Wojciech Korfanty

(ur. jako **Adalbert Korfanty** 20 kwietnia 1873 w osadzie Sadszawka (obecnie Siemianowice Śląskie), zm. 17 sierpnia 1939 w Warszawie) – polski przywódca narodowy Górnego Śląska, związany z chrześcijańską demokracją.

W latach 1901–1908 był członkiem Ligi Narodowej, w ramach której współpracował z Romanem Dmowskim. Od 1901 był redaktorem naczelnym *Górnoślązaka*. W 1902 roku przebywał w więzieniu we Wronkach za publikację artykułów pt. *Do Niemców* i *Do moich braci Górnoślązaków*. Władze niemieckie zwolniły go z aresztu w maju 1902. W latach 1903–1912 i 1918 poseł do Reichstagu oraz pruskiego Landtagu (1903–1918), gdzie przystąpił do Koła Polskiego, podczas gdy śląscy Polacy przystępowali do tej pory do klubu parlamentarnego Niemieckiej Partii Centrum (Zentrum). W 1905 Korfanty zainicjował w Katowicach wydawanie organu prasowego górnośląskiej endecji pt. „Polak”, którego był redaktorem naczelnym oraz właścicielem. Pismo wychodziło trzy razy w tygodniu.

W czerwcu 1918 wygrał wybory uzupełniające do Reichstagu niemal dwukrotną przewagą. Konkurencyjnie z Benno Nehlertem, zyskał nawet poparcie Niemców, mimo że opowiadał się za oderwaniem od Cesarstwa Niemieckiego Śląska, Wielkopolski i części Pomorza^[6]. W dniu 25 października 1918 wystąpił w Reichstagu z głośnym żądaniem przyłączenia do państwa polskiego wszystkich ziem polskich zaboru pruskiego oraz Górnego Śląska. 24 maja 1909 zawiązało się w Poznaniu Polskie Towarzystwo Demokratyczne, którego celem miało być zespolenie żywiołów demokratycznych ku obronie bytu narodowego oraz pracy nad rozwojem żywiołu polskiego w Rzeszy niemieckiej. Do rady głównej weszli z Poznania m.in.: Antoni Chłapowski, Bernard Chrzanowski, Jan Zabłocki, ze Śląska poseł Wojciech Korfanty, a z wychodźstwa Stanisław Kochowicz. W latach 1918–1919 był członkiem Naczelnej Rady Ludowej stanowiącej rząd Wielkopolski podczas powstania wielkopolskiego.

W 1920 był Polskim Komisarzem Plebiscytowym na Górnym Śląsku. Wielokrotnie występował publicznie na wiecach, agitując za Polską. W jednym ze swoich wystąpień rzekomo obiecał każdemu rolnikowi krowę za oddanie głosu za Polską. Od tego wydarzenia sprawa zyskała nazwę „krowy Korfantego”. Po niekorzystnej dla Polaków interpretacji wyników plebiscytu, przeprowadzonego zresztą w atmosferze wzajemnego zastraszenia, terroru oraz obustronnej manipulacji (np. po stronie niemieckiej sprowadzenie 180 000 wyborców niezwiązanych bezpośrednio ze Śląskiem), proklamował i stanął na czele III powstania śląskiego. W tym momencie pojawiają się pierwsze poważniejsze kontrowersje związane z jego osobą. Albowiem Korfanty nie wierzył w szanse powodzenia powstania, widząc w nim jedynie zbrojną manifestację ludu górnośląskiego, która miała polegać na zwróceniu uwagi Komisji Międzysojuszniczej mającej dokonać podziału terenu plebiscytowego między Polskę a Niemcy. Dlatego też zarządził wstrzymanie walk jeszcze w czasie, gdy inicjatywa na froncie należała do Polaków. obrońcy Korfantego wskazują, że Polacy mieli przewagę w starciach z nacjonalistycznymi bojówkami, ale nie mieliby żadnych szans z regularną armią niemiecką, zaś ostateczną decyzję w sprawie Śląska i tak podjęła Komisja Międzysojusznicza niezależnie od wyniku walk, które mogły stanowić jedynie posiłkowy argument. Jednak utratą inicjatywy powstańców na froncie nastąpiła dopiero po decyzjach dyktatora. W lipcu 1921 opuścił Śląsk, desygnując na stanowisko swego następcy Józefa Rymera, który wkrótce został przewodniczącym Naczelnej Rady Ludowej na Górnym Śląsku.

Był członkiem rady nadzorczej zarządzie Banku Wzajemnych Ubezpieczeń „Vesta” w Poznaniu. W odrodzonej Polsce w latach 1922–1930 sprawował mandat posła na Sejm I i II kadencji. Związany był z Chrześcijańską Demokracją (ChD). W Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej I kadencji był członkiem klubu Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Pracy. W obliczu niepowodzenia misji stworzenia gabinetu Artura Śliwińskiego, 14 lipca 1922 został desygnowany przez Komisję Główną Sejmu RP na premiera rządu. Wkrótce skompletował skład swojego gabinetu. Jednak wobec protestu swojego przeciwnika, naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego i groźby przeprowadzenia strajku generalnego przez PPS, nie rozpoczął formowania rządu, a 29 lipca komisja wycofała jego desygnację. Od października do grudnia 1923 był wicepremierem w rządzie Wincentego Witosa i jego doradcą z ramienia ChD. Od 1924 wydawał dzienniki „Rzeczpospolita” i „Polonia”.

Haroldore Archivum Cyfrowe, sygn. 1-A-560-1

**Wydawca: Koło Historyczne
ZZSP im. Jana Pawła II**

ZZSP im. Jana Pawła II

Adres: Plac Kilińskiego 8,

95-100 Zgierz , tel. 42 719 08 66

E –mail: zzspzgierz@op.pl

www.zzsp.miasto.zgierz.pl